

ויקהל

הל משה גו' ויאמר אליהם אלה ה-
דברים גו' ששת ימים גו' קחו מאתכם
גו'?

ובפרט: מבואר בפרש"י עה"פ:
ששת ימים "הקדים להם אזהרת (אי-
סור מלאכה ב) שבת לציווי מלאכת
המשכן לומר שאינו דוחה את השבת"
— והיינו שהציווי על שמירת שבת
כאן אינו אלא הקדמה לה(עיקר) ציווי
מלאכת המשכן, פרט בדיני מלאכת
המשכן; ועפ"ז * קשה יותר למה באו
בב' אמירות: נפרדות?

(ב) מהו דיוק הלשון בהציווי על
איסור מלאכה בשבת "אלה הדברים
גו' אשר צוה ה'") לעשות אותם (ששת
ימים גו') — לכאורה תיבות "לעשות
אותם" מיותרות הן, והו"ל לכתוב

(5) פרשתנו לה, ב.

(6) ובפרט שבפשוטות הכתובים מסתבר
לומר שאלה הדברים" קאי גם (ובעיקר *)
על הציווי ומלאכת המשכן — ראה לקו"ש
ח"ו ע' 222 ובהנמקו בהערה 7 שם. וראה
גם כלי יקר עה"פ.

(7) ואף לפי משנת בלקו"ש שם דה-
ציווי על המשכן שונה הוא מהציווי על
השבת ולכן מודגש בו ונאמר "זה הדבר
אשר צוה ה' לאמר" — שענין מיוחד
יש בציווי זה ומלאכת המשכן שצוהו ה'
למשה (רק). לאמר — לי לאמר לכם"
(פרש"י), היינו שציווהו רק שימסרוהו ליש-
ראל אבל הוא בעצמו אינו בכלל הציווי
משא"כ באזהרת שבת שנכלל גם משה —
עדיין קשה למה כתוב ב"פ "ויאמר, כב'
פנים, דלכאוי הו"ל "וזה הדבר גו'".

(*) ראה ראב"ע כאן.

א. כבר דובר כמ"פ: שדרכו של
רש"י בפירושו עה"ת לפרש כל דבר
הקשה בפשט"מ, ובמקום שמתעוררת
איזו קושיא בפשוטות הבנתם של ה-
כתובים ואין רש"י מפרשה ומיישבה,
ה"ז גופא הוכחה שלרש"י אין זו קושיא
כלל: ולכן אין צריך להעיר עלי'
ולפרשה, הענין מובן ומתפרש מעצמו.

עפ"ז צלה"ב טעמו של רש"י במה
שאינו מעיר ביישובם של קושיות
פשוטות, לכאורה, המתעוררות בלימוד
הפסוקים הראשונים דפרשתינו.

בתחלת הסדרה נאמר "ויקהל משה
גו' ויאמר אליהם אלה הדברים אשר
צוה ה' לעשות אותם ששת ימים
תעשה מלאכה וביום השביעי גו'"
— הציווי על שמירת שבת; ותיכף
לאחרי זה נאמר ציווי מלאכת המשכן
ומקדים עה"פ: "ויאמר משה גו' זה
הדבר אשר צוה ה' לאמר קחו מאת-
כם תרומה גו'", היינו ששניהם הם:
(א) אמירה, (ב) אל כל עדת בני".

וצלה"ב:

(א) למה חילק הציוויים לב' אמירות
נפרדות ולא כללם באמירה אחת "ויק-

(1) ראה לקו"ש ח"י ע' 13 ואילך ובה-
נמקו בהערה 1 שם.

(2) כי כשאין תירוק ע"ד הפשט כותב
רש"י: "איני יודע" (תולדות כת, ה. ועוד
בכו"כ מקומות — נסמנו בלקו"ש ח"ה
ע' 1 בשוה"ג הא' להערה 2).

(3) לה, ד ואילך.

(4) משא"כ ב"פ תשא שהא' — הוא
דיבור למשה (לא, א) והב' — אמירה למשה
ע"מ שידבר לבניי (שם, יב"ג).

על השבת "לומר שאינו דוחה את השבת"?

(ה) יתירה מזו: ה"ז היפך הסדר ששמע משה ציווים אלו מפי הקב"ה: בתחלה ה' הציווי על מלאכת המשכן¹¹, ובהמשך לזה האזהרה שאיסור מלאכה בשבת אינו נדחה מפני מלאכת המשכן כמ"ש¹² "אך את שבתותי תשמרו גו'", וכפרש"י "אל יקל בעיניך לדחות את השבת מפני אותה מלאכה (— מלאכת המשכן)" ו"אעפ"י שתהיו רדופין וזריזין בזריזות המלאכה, שבת אל תדחה מפני" (כ"י) כל אכין ורקין מיצוין¹³ למעט שבת ממלאכת המשכן".

ב. והביאור בזה: בשעת ציווי מלאכת המשכן כשאחור משה וציווה על אזהרת שבת "לומר שאינו דוחה את השבת" הנה עם היות שנאמר לו עתה

משכן דוחה שבת — כיון דכתוב בתחלה פ' שבת ואח"כ פ' מלאכת המשכן ודאי אותו שכתוב בתחלה הוא עיקר והשני נדחית מפניו.

אבל קשה לפרש כן (וראה גו"א כאן, ובדבק טוב: ויש לפקפק הרבה בזה), שהרי מכיון שכבר מפורש בפ' תשא, אין את שבתותי גו"א ופרש"י "למעט שבת ממלאכת המשכן" (כלקמן בפנים), הרי מוכרח לומר שהסמיכות באה לומר ש'מלאכת המשכן אינה דוחה שבת.

ומ"ש רש"י "הקדים בו" — ראה רא"ם בשם י"מ "הקדים לאו דוקא אלא קושטא דמילתא נקט". וראה לקמן הערה 29.

(12) וכלשון הכתוב עצמו (בפ' תשא) "אך גו'", וכבפנים (וראה גם פרש"י שם: אע"פ שהפקדתיך כו').

(13) תשא לא, יב

(14) ברמב"ן שם הקשה על פרש"י, וראה מפרשי רש"י בתירוצן קושיתו.

"אשר צוה ה' ששת גו'" (או "אשר ציווה ה' לאמר ששת גו'" כברוב המקומות וכבציווי מלאכת המשכן הבא תיכף "לאח")?

(ג) הציווי על שמירת שבת כאן אינו על פעולה חיובית — ציווי דקום ועשה, כ"א ציווי למנוע א"ע מעשי' — שלילת עשי', וא"כ הרי (לא רק שתיבות אלו מיתרות הן אלא) דלשון עשי' אינו מתאים לזה — ובפרט כשאמר בסמיכות לציווי מלאכת ה' משכן, שהוא ציווי (לפעולה) חיובי(ת) — "קחו מאתכם תרומה גו'".

וכלפי לייא — דשם לא כתוב לי זה (לעשות) ?

(ד) ע"פ פרש"י (שהובא לעיל) ש' עיקר הכוונה באזהרת שבת כאן (אינו להזהיר על כללות ענין שמירת שבת, כ"א) הוא להודיע פרט להזהיר דמלאכת המשכן אינה דוחה איסור מלאכה בשבת, הו"ל לצוותם תחלה¹⁴ על מלאכת המשכן ואח"כ יי' וסיף הפרט, יצווה

(8) כלקו"ש שם נבאר, דע"פ מ"ש רש"י "לי לאמר לכם" (היינו שציווי זה אינו אלא לאמר לישראל — כנ"ל בהערה הקודמת) מתורץ ומה שלא נאמר הלשון "לאמר" בציווי שבת הוא בכדי שהיה מודגש יותר הדיוק ד"לאמר" במלאכת ה' משכן — אבל מ"מ קשה כבפנים (דתיבות "לעשות אותם" לכאן מיתרות הן).

(9) ואף שיש לפרש "לעשות" — לקיים — מ"מ הרי מובן בפשטות שאינו מתאים כ"כ, ובפרט בנוד"ד כבפנים.

(10) וזכבפ' תשא שם.

(11) כרא"ם, ובק טוב, ועוד, כתבו דחזהו טעמו של רש"י במ"ש "הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת" — ולא חימא דטעם הסמיכות הוא לומר (להיפך) שמלאכת ה'

(בדבור א' ²⁰). ג) העשה"ד נאמרו בקול גדול וראו את הקולות ²¹. ד) על כל דיבור ענו הן כו' ²². ה) העשה"ד נאמרו במעמד כל ישראל יחד, ומה — שענין מיוחד בציוויים אלו ולכן נאמרו לכל ישראל, אנשים ונשים ²³ וכו' (כולל משה אהרן והזקנים) ביחד ²⁴.

[ועוד ענין בזה: בהציווי על שמי-רת שבת שבועשה"ד נכלל (ונכפל) גם הציווי ד"מרה" וכמש"נ (בעשה"ד בפ' ואתחנן ²⁵) "כאשר צוץ ה"א" ופרש"י: כאשר צוץ קודם מ"ת במרה].

ולכן חזר משה על הציווי שבועש-ה"ד מכיון ד'נוסף על עצם החשיבות שבציווי זה) בזה אמר להם הביאור

20) ובפרט לפי הפי' (רבינו ברוך הובא ברבקה"ת. רא"ם, משכיל לדוד, צידה לדרך — בדעת רש"י). ועוד) שבחזרה על הדברות חזר גם הקב"ה בעצמו ופירש (בשבילם) כל דבור ודבור (אלא שישראל לא שמעו (בעת חזרה זו) את כל העשה"ד (לבד אנכי ולא יהי' לך) מפיו של הקב"ה, כ"א מפיו של משה).

ולהעיר שבצידה לדרך לפרש"י (שם יט, יט) כ' שגם מה שדיבר משה הי' זה עם קולו של הקב"ה.

השיטות באופן אמירת ושמיעת עשה"ד — ראה תו"ש ליתרו (כ, א) ס"ח ובמילואים שם (נזכר לעיל בע' 94 הערה 35).

21) ואתחנן ה, יט. יתרו כ, טו.

22) רש"י יתרו שם, א. מכילתא עה"פ.

23) ובפדר"א פמ"א דגם לנשמות של כל הדורות.

24) ולא כמו שאר המצוות שנאמרו למשה והוא מסרם קודם לאהרן ואח"כ לזקנים ורק אח"כ לכל ישראל (רש"י תשא לז, לב — מעירובין נז, ב).

25) ה, יב.

ציווי מיוחד ע"ז (בפ' תשא), מ"מ כשמסר אזהרה לבניי אמר להם הי' ציווי הראשון והעקרי בזה — אזהרת שבת שבועשה"ד ¹. ודייק והדגיש ש-הוא ציווי שנאמר להם בעשה"ד בכדי לנמק למה לא נדחה איסור מלאכת שבת מפני מלאכת המשכן.

הציוויים שנאמרו בעשרת הדברות חשיבות מיוחדת להם: א) בעשה"ד כתוב ² "ודבר אלקים את כל הדברים האלה" ופרש"י: שאמר הקב"ה עשרת הדברות בדבור א' — ולפ"ז נמצא שכל עשרת הדברות (ולא רק ב' דברות ראשונות) שמעו בניי מפיו הקב"ה ³. ב) גם כאשר "חזר ופי' . כל דבור ודבור בפ"ע" ⁴, הנה עם היות שאז "לא שמעו מפיו הגבורה אלא אנכי ולא יהי' לך" ושאר הי' דברות הי' "משה מדבר ומשמיע . . לישראל" ⁵ מ"מ יש גם בחזרה זו (של משה) מעלה וחשיבות מיוחדת לגבי שאר ציוויי התורה ששמעו מפיו משה (כולל הציוויים דפ' תשא), כי ה"ז פ' הדיבור ששמעו מפיו הקב"ה

15) יתרו כ, ח ואילך.

16) שם, א.

17) וראה צידה לדרך (על פרש"י שם) ולרש"י, אף שנאמרו כולם בדבור א', מ"מ שמעו ישראל והבינו את הדברות.

18) פרש"י יתרו שם.

19) פרש"י שם יט, יט. וראה חזקוני (שם כ, א): פרש"י מלמד שאמר הקב"ה את כל הדברות . . כלומר בתחלה אמרן הקב"ה בבת אחת . . מלמד שחזר המפרש ופי' כל דבור ודבור . . אנכי ולא יהי' לך חזר ופי' הקב"ה ולא הי' להם יכולת לסבול . . ובא משה וחזר ופי' משם ואילך כל דבור ודבור . . ומה שפרש"י מלמד שחזר ופירש קאי אהקב"ה וקאי אמשה פי' כל א' וא' חזר ופי' חלקו מהדברות.

איסור (ושלילת) מלאכה בשבת, כ"א גם) "זכור את יום השבת לקדשו", והיינו ציווי חיובי, וכפרש"י, תנו לב לזכור תמיד את יום השבת כו", ובנוגע לציווי זה מתאים שפיר הלשון "לעשות" — עשי' בפרעל.

ולכן נחלקו הציוויים על אזהרת שבת ועל מלאכת המשכן בב' אמירות נפ' רדות (— ב"פ ויאמר גו'), מאחר שב' ציוויים אלו הם מב' סוגים נפרדים לגמרי: הציוויים על אזהרת שבת הוא חזרתו של משה על דיבור ששמעו כו' לם יחד מפי הקב"ה, והציווי על מלאכת המשכן הוא מה ששמע משה לבד מפי הקב"ה, והוא שציווהו לבניי — ולכן, להיותם מב' סוגים חילקם לב' אמירות.

ועפ"י הנ"ל מובן למה הקדים משה ציווי ואזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן (הגם שהציווי על שבת הוא פרט באופן מלאכת המשכן) כי

[נוסף על שזהו הסדר איך ששמעו הציוויים מפי הקב"ה (דהרי זהו הציווי על שבת ששמעו כבר בעשה"ד כנ"ל)] עי"ז רמו על המעלה והחשיבות המיוחדת בשבת שהוא קדום (במעלה) לציווי מלאכת המשכן²⁹, ומטעם חשיבותו המעולה אינו נדחה מפני מלאכת המשכן.

ד. ההוראה מכ"ז בעבודת האדם:

ועכצ"ל כמשנ"ת בלקו"ש ח"ו שם דה' כונה (העיקרית) היא שציווי דמשכן נאמר למשה רק בכדי "לאמר לכם" (בגל הערות 7, 8).

29) וי"ל שזהו דיוק לשון רש"י, הקי' דים כו" — להורות ולהדגיש הקדימה במעלה, כפנינים. וראה לעיל הערה 11.

(בפש"מ³⁰) למה אין מלאכת המשכן דוחה שבת:

אף שמלאכת המשכן הו"ע עקרי כמו שאמר הקב"ה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"³¹ שע"י המשכן תשרה ה' שכינה בישראל, מ"מ מובן שא"א ש- ציווי זה שנצטוו עכשיו מפי משה, ידחה מצות שבת שהיא אחת מעשרת הדברות ששמעו כאו"א מישראל מפי הקב"ה עצמו.

ג. ודבר זה (שהאזהרה על איסור מלאכה בשבת הוא ציווי ששמעו בעצמם מפי הקב"ה בעשה"ד), מבואר בדיוק הלשון "אשר צפה ה'" לע" שות"³²: בעשה"ד נצטוו (לא רק על

26) ראה ספורנו (תשא לא, יד): ראוי שלא תדחה השבת מפני מלאכת המשכן, כי קדש היא לכם במ"ע, מחללי מות יומת במל"ת, ואין ראוי לדחות עשה ול"ת. . . כדי לקיים עשה של מלאכת המשכן. וראה רא"ם, גו"א וכלי יקר כאן (וראה ג"כ תו"ש כאן אות ח).
27) תרומה כה, ח.

28) וי"ל שזה מודגש גם במה שאמר משה כשמסר הציווי דמלאכת המשכן: "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" — דלכאורה פשיטא דהקב"ה ציווהו ע"מ למסור לבניי (לאמר") — כי בזה מודגש דמחולק הוא מהציווי שקדמו: ציווי מלאכת המשכן לא שמעו בניי מפי הקב"ה (כ"א, לאמר — לי לאמר לכם"), משא"כ הציווי דשבת, כפפנים.

אבל אי"ז מספיק, שהרי ידוע (ומובן) הוא שהציווי דמלאכת המשכן לא שמעו בניי מהקב"ה אלא ממשה, ואין צורך להו" ס"ף תיבת "לאמר" (דמיותרת היא) בשביל זה לחזו.

ועוד ועיקר: עדיין לא יתורץ מ"ש "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" — דמשמע דרק ציווי זה ה' "אשר צוה ה' לאמר" (ודווקא לפרש דבא לשלול רק הציווי דשבת הנאמר לפניו).

ורק אח"כ אמר להם ג"כ ציווי מלאכת המשכן שע"ז יהי' "ושכנתי בתוכם" — שתשרה שכינה ביניהם.

ומזה הוראה באופן וגודל הענין ד- "לאפרושי מאיסורא" י:

גם כאשר הוא עסוק בענינים הכי נעלים, ועד — בענין הכי עיקרי ד- השראת השכינה (שזהו"ע בנין המש- כן). הנה בשעת מעשה — ועוד קודם לזה, צריך לדעת וליזהר עד קצה האחרון ממעשה האסור, אף שע"י מע- שה זה (לולא האיסור שבזה) אפשר שתוקדם השראת השכינה אצלו.

(משיחת ש"פ ויקהל תשל"ג)

עם היות דציווי ואזהרת איסור מלאכה בשבת כאן הוא רק פרט בה- ציווי דמלאכת המשכן ("לומר שאינו דוחה את השבת"), בכ"ז עשאו משה ענין עיקרי בפ"ע והזהירם באמירה מיחדת בפ"ע; ומש"ז חזר על ה- אזהרה שבעשה"ד בה נצטוו מפי הקב"ה על עצם ענין שמירת שבת (ולא כהציווי דפ' תשא שבו נאמר הציווי רק בקשר למלאכת המשכן).

ויתירה מזו: משמעות הכתוב "ויק- הל משה וגו' ששת ימים גו'" ורק אח"כ "ויאמר משה גו' קחו מאתכם גו'" משמע יי עאזקהלת כל עדת בני- היתה בעיקר בשביל אזהרת שבת.

(30) ולהעיר מלשון היל"ש (ריש פר- שתנו): "מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנא' בראשה ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת".

(31) וכמחז"ל (שבת מ, ב) לאפרושי מאיסורא שאני. ועיין שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס פה "כמו להפריש".

ו י ק ה ל ב

בלבד — מ"מ יש לפרש שהארון הי' הכלי היחידי שהוא עשהו בעצמו, או שרק הארון עשהו בלי סיוע זולתו. והטעם ע"ז ג"כ מובן לפי פשוטו של מקרא: הארון הי' דבר העיקרי והמקודש ביותר מכל כלי המשכן, ולכן נעשה דוקא ע"י בצלאל — החכם יותר והעיקרי מכל עושי מלאכת המשכן¹⁰.

וא"כ יש לתמוה: מה הכריחו לרש"י להוציא את הכתוב מפשוטו (ד"ויעט) בצלאל היינו שעטאו ממש), ולפרש שהמלאכה רק נקראת על שמו (לפי שנתן נפשו על המלאכה)?

גם צריך להבין: מכיון שהכתוב אומר "ויעט בצלאל", הי' לו לרש"י לכתוב בל' הפסוק — "(לפי שנתן נפשו על) העט", ולא לשנות ולומר "המלאכה"?

(7) שהרי המשכן ענינו "ושכנתי בתוכם", ובפרטיות הי' זה ע"י הארון "ונועדתי לך שם וגו'" (תרומה כה, כב).

(8) וגם לפרש"י שנתן נפשו על הארון יותר משאר החכמים, מוכרח לומר כן — דאל"כ למה נתן בצלאל נפשו על הארון דוקא?

(9) וכן — ראו קרא הוי' בשם בצלאל (לה, ל), ולכן עשה הכלי שמשם באו אח"כ כל הקריאות (ראה רש"י תרומה שם).

(10) בנוגע שאר הכלים י"ל בכמה אור פנים: (א) כמו שקרא הי' בשם בצלאל לבדו — גם בעשיית הכלים כן הוא. (ב) שום כלי לא נעשה ע"י איש אחד, ולכן אינו מפרט מי עשאו. (ג) מכיון שלא נעשה ע"י בצלאל (העיקר שבחכמי לב) ואיזו הארון (העיקר שבכלים) אינו מפרט מי עשאו ומסתפק ב"ויעט" סתם (שכ"ה לשון המקרא — ראה פרש"י ויחי מח, ב); והרבה מקראות קצרי לשון).

א. עה"פ: "ויעט בצלאל את הארון וגו'" מפרש רש"י: "ויעט בצלאל — לפי שנתן נפשו על המלאכה יותר משאר חכמים: נקראת על שמו".

ומובן שכונת רש"י בפירוש זה, ליישב שאלה פשוטה המתעוררת בה"תיבות "ויעט בצלאל": מה נשתנה עשיית הארון, שדוקא בה פירש הכתוב שעשאה בצלאל, דלא כשאר כלי המשכן שבהם נאמר "ויעט" סתם? — לזה מתרץ רש"י שלפי שנתן נפשו על מלאכת הארון יותר משאר החכמים נקראת על שמו.

אמנם צ"ל: הלא מובן, דאף שבכללות מלאכת המשכן השתתפו כל איש חכם לב היודעים בזה, אי אפשר שכלל מהם ישתתף בעשיית כאו"א מפרטי המשכן, אלא שכל אחד מהם עשה חלקו במלאכת הקודש של המשכן באחד הפרטים שלו — וא"כ הלא יש לפרש את הכתוב "ויעט בצלאל" כפשוטו, אשר בצלאל (עצמו והוא לבדו) עשה את הארון.

[ואף שבודאי השתתף בצלאל (שהי' ראש לכל חכמי לב שהרי מלא אותו רוח אלקים בחכמה וגו' לעשות בכל מלאכת מחשבת וגו' ולהורות וגו' "י, ובמילא הרי עשה, או עכ"פ הורה) בעשיית כל כלי המשכן, ולא בהארון

- (1) פרשתנו לו, א.
- (2) בדפוס ראשון: החכמים.
- (3) וכפי הש"ת.
- (4) פרשתנו לו, א"ב.
- (5) ולהעיר מ"ש (פרשתנו לו, ז): איש איש ממלאכתו אשר המה עושים.
- (6) פרשתנו לה, לא ואילך.